

Diplomasi ve Dış Politika: Fatin Rüştü Zorlu ve Kıbrıs Politikasında Liderlik

Diplomacy and Foreign Policy: Fatin Rüştü Zorlu and Leadership in Cyprus Policy

Sibel AKGÜN*

Öz

Diplomasi bir ülkenin dış politika amaçlarını ve gereksinimlerini gerçekleştirmenin en etkili araçlarından biridir. Barışçıl içeriği ile dış politikanın yürütülme sanatı olan diplomaside diplomatların etki ve rolü azımsanmayacak kadar önemlidir. Kıbrıs Adası Türkiye'nin dış politikasında özellikle 1950'li yıllardan itibaren çok önemli bir yere sahip olmuştur. Adada meydana gelen iç ve dış gelişmeler karşısında Türk diplomasisi Türkiye'nin belirlediği amaçları etkili bir biçimde gerçekleştirmeye çalışmıştır. O dönemde Türkiye'nin Dışişleri Bakanı olan Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs'ın o gününün ve en önemlisi geleceğinin şekillenmesinde kurumsal ve bireysel olarak etkili olmuştur. Çalışmada Fatin Rüştü Zorlu'nun Türkiye'nin Kıbrıs politikasında oynadığı rolü ve önemi ele alınmıştır. Bu çerçevede Margeret Hermann'ın liderlik prototipleri analizleri kullanılmıştır. Bu analizlerden karizmatik ve stratejik liderlik analizi Fatin Rüştü Zorlu'nun Kıbrıs politikasındaki etkisi üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmada Zorlu ile yakın çalışma içinde bulunmuş kişilerin hatıratları önemli bir kaynak oluşturmuştur. Bu çerçevede Zorlu'nun kurumsal ve bireysel olarak Türkiye'nin Kıbrıs politikasında süreçleri ve sonuçları itibari ile en önemli belirleyicilerden biri olduğu yorumlamacı ve analitik yöntemle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Dış politika, Kıbrıs, Fatin Rüştü Zorlu, Karizmatik ve Stratejik liderlik.

Abstract

Diplomacy is one of the most effective tools to achieve a country's foreign policy goals and needs. The influence and role of diplomats in diplomacy, which is the art of conducting foreign policy with its peaceful content, is of considerable importance. The Island of Cyprus has had a very important place in Turkey's foreign policy, especially since the 1950s. In the face of internal and external developments on the island, Turkish diplomacy has tried to effectively achieve the goals set by Turkey. Fatin Rüştü Zorlu, who was Turkey's Minister of Foreign Affairs at that time, was institutionally and individually influential in shaping the present and most importantly the future of Cyprus. In the study, the role and importance of Fatin Rüştü Zorlu in Turkey's Cyprus policy is discussed. In this context, Margeret Hermann's leadership prototypes analyzes were used. Among these analyses, charismatic and strategic leadership

Makale Geliş Tarihi: 07.11.2022. Makale Kabul Tarihi: 20.11.2023.

Araştırma Makalesi / Künye: AKGÜN, Sibel, "Diplomasi ve Dış Politika: Fatin Rüştü Zorlu ve Kıbrıs Politikasında Liderlik", Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), Sayı: 33, Cilt: 17, Aralık 2023, s. 141-161.

* Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: sgulcan@sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8290-4227.

analysis was evaluated through Fatin Rüştü Zorlu's influence on Cyprus policy. Memoirs of people who worked closely with Zorlu constituted an important source in the study. In this context, it has been evaluated with an interpretive and analytical method that Zorlu is one of the most important determinants of Turkey's Cyprus policy, both institutionally and individually, in terms of its processes and results.

Key Words: Diplomacy, Foreign Policy, Cyprus, Fatin Rüştü Zorlu, Charismatic and Strategic Leadership.

Giriş

Diplomasi dış politikada ülkelerin uyguladıkları bir politika yöntemidir. Uluslararası ilişkilerin alt disiplinlerinden biri olarak görülen diplomasi, dış ilişkilerde belirleyici unsurların başında gelmektedir. Diplomasi bir uzmanlık alanıdır ve temel amacı devletlerarasında barış ile güvenliği korumak, çatışmaları önlemektir.¹

Uluslararası ilişkilerin barışçıl yöntemi olarak tanımlanan diplomasi- de devletlerin müzakere etmek, uzlaşmak, farklılıkları çözmek için çaba sarf etmesi önceliklidir. Ancak kimi durumlarda bu alanın doğrudan savaş ya da çatışma amaçlarını meşrulaştırmak için kullanılması söz konusu olabilir. John Hoffman'a göre bu durum temelde güç tekelinin devlette olması ile ilgilidir. Diplomasi böyle zamanlarda güç kullanıldığını duyurmakta ve savaş sırasında faaliyetlerine devam etmektedir.²

1950'lerden sonra Soğuk Savaş ortamında İngiltere'de Herbert Butterfield, Martin Wight, Hedley Bull ve Adam Watson gibi akademisyenlerin çalışmaları ile uluslararası toplum kavramı tartışılmaya açılmıştır. İngiliz Okulu adını alan bu yaklaşım ile uluslararası toplumun üzerinde inşa edildiği güç dengesi, uluslararası hukuk, savaş, büyük güçler kavramlarının arasında diplomaside sayılmıştır. İngiliz Okulu temsilcileri uluslararası toplum ve düzen tartışmalarında bu kavramları anlamanın ve güçlendirmenin önemini vurgulamışlardır. Diplomasi teorisine önemli katkıda bulunan Iver Neumann'a göre bu kavramlar arasında diplomasi ana kurum olarak işlevselliğini yitirmiş görünse de diğer mekanizmalara başvurmadan önce diyalogu yeniden tesis etme amacı ile çatışmaların etkisinin en aza indirilmesi için çaba sarf etmektedir. Neuman'a göre bu durum aynı zamanda diplomatik kültür fikrinde gerçekleşmesini sağlamaktadır.³

1 Elvin Abdurahmanlı, "Definition of Diplomacy and Types of Diplomacy Used Between States", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, Cilt: 3 Sayı: 3, s.581.

2 John Hoffman, "Reconstructing diplomacy", *British Journal of Politics and International Relations*, (5/ 4), 2003, s.532-533.

3 Onur Ağkaya Yıldız, İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Düşüncesi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2016, (71/4), 2016, s. 1085, Iver B. Neumann, "The English School on Diplomacy", Discussion Papers in Diplomacy, Editör: Spencer Mawby, Publishing: Netherlands Institute of International Relations Clingendael-Birgit Leiteritz, 2004, s. 7-1, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020300_cli_paper_dip_issue79.pdf, E.T: 31.01.2023.

Diplomasinin oluşturulması ve yürütülmesi konusunda uzmanlaşmış kurumsal yapısı ile dışişleri bakanlıkları ve bürokrasisi görevlidir. Dışişleri bakanlıkları aynı zamanda ülkelerin dış politikalarının yürütülmesinde temel rol oynayan ve devletlerin kurumsal teşkilatlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu kurum tarihsel olarak uzun bir geçmişe sahiptir ve her dönem kendi koşullarına uygun olarak değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Ancak bu durum dışişleri bakanlıklarının ve misyonlarının o ülkenin dış politikasını en başarılı bir biçimde yürütmesi ve düzenlemesini hatta koordine etmesini değiştirmemiştir.⁴

Dış politikanın oluşturulması ile yürütülmesi çerçevesinde dış politika analizi ise oldukça zahmetli bir akademik alan olarak birbiri ile etkileşim halinde olan yapılar çerçevesinde ve dinamik şartlar altında oluşmaktadır.⁵ Dış politikada karar verme sürecinde temelde çeşitli seçenekler arasında yapılan tercihler “objektif rasyonelite” ile olabileceği gibi “sübjektif rasyonelite” ile de belirlenebilmektedir. Aslında dış politikada karar verme çok karmaşık süreçlere sahiptir ve karar alma olayı analizinde çok çeşitli farklılaşmalar söz konusudur. Burada özellikle bu süreçlere dâhil olan karar vericilerin özellikleri önemlidir. Dış politika karar vericilerinin sahip oldukları inanç sistemleri, kişilik özellikleri, psikik durumları sürece ve sonuçlara etki edebilmektedir.⁶

Dış politikada karar verme süreci yaklaşımda bir ülkenin dış politikasına ilişkin çeşitli tutum ve davranışlarda dışişleri bakanlıkları yürütme ile ilgili görevlerinin yanında bu alanda rol oynayabilmektedir. Temelde dış politika, yapıcılar tarafından yerel, ulusal ve uluslararası arenalarda faaliyette bulunma becerisini gerektirir.⁷ Bu nedenle çok boyutlu olarak dış politika yapım sürecinin iç içe geçmiş unsurları birlikte çalışır ve karar verebilir.

Dışişleri bakanlıklarında diplomasiyi yürüten ve karar verme sürecinde etkili olan kişiler diplomatlardır. Diplomatların ise birçok nitelikleri olması gerekmektedir. Bu nitelikler hareket alanının sınırlarını doğru saptamak, sorunlara yaklaşımda esnek olmak, kendi davranış ile eylem gücü hakkında bilgi sahibi olmak, al ver sürecinin sınırlarını iyi tayin edebilmek, karşı tarafın durumunu iyi analiz edebilmektir.⁸

Diplomatların en önemli görevlerinden biri olan görüşmelerde kullanacakları teknik ile taktikler konuların sonuca ulaşmasında hayati bir içeriğe sahiptir. Diplomatik görüşmelerde kullanılan başlıca teknik ve taktikler ise ikna, vaat veya tehdit, oldubittiye getirme, yeni çözüm önerileri sunmadır.⁹

Ertan Efeğil'e göre yukarıda ele alındığı gibi karar verme süreci ve

4 Temel İskit, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.289- 290.

5 Ertan Efeğil, *Dış Politika Analizi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2012, s.3-4.

6 Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi,3. Baskı, İstanbul,2000, s.193- 213.

7 Brian Hocking, “Diplomacy and Foreign Policy”, *the Sage Handbook of Diplomacy*, Edited by Costas M. Constantinou, Pauline Kerr and Paul Sharp,2016, s.75.

8 Mehmet Gönülöbol, *Uluslararası Politika İlkeler- Kavramlar- Kurumlar*, Attila Kitabevi,4. Baskı, Ankara, 1993, s.136- 137.

9 Faruk Sönmezoğlu, a.g., s.352.

analizlerinde dış politika kararları ile bu kararların uygulanması, birbiri ile etkileşim halinde olan bir yapı ile alınmaktadır. Alınan kararlar birçok dinamik koşulun etkisinde (duygular, inançlar, stratejiler, iç siyaset, ekonomi vs.) şekillenmektedir. Uluslararası çevre koşullarının da etkilediği bu kararlar içinde liderlerin kişisel özellikleri dış politikaya etki etmektedir. Liderler düzeyinde dışişleri bakanlıkları da önemli etki merkezlerinden biridir.¹⁰

Dış politikada karar verme sürecinde liderlerin kişilik özellikleri, bireylerin belli şekilde davranmasına yol açarken, liderin sahip olduğu entelektüel ve bilişsel kapasite ile eldeki bilgiyi kullanma, analiz etme ve somut politikalara dönüştürme yetenekleri belli bir etkiye sahiptir. Tabii bu durum rejimin şekli, liderin dış politikaya ilgisi, kriz dönemi, liderin diplomatik eğitimi, liderlik tarzı, grup yapısı, liderin uzmanlığı gibi koşullar altında değişiklik gösterebilmektedir.¹¹

Bu konuda Margaret Hermann'ın liderlik tarzları konu ile ilgili önemli analizler sunmaktadır. Hermann'ın liderlik tarzları yaklaşımında ortaya koyduğu kavramsallaştırmalar arasında yer alan iki tür dikkat çekicidir. Bunlar stratejik lider ve karizmatik lider türleridir. Hermann'a göre stratejik lider, kişinin kendi yeteneğine olan inancı ile olayları kontrol ettiği, liderlerin olaylar üzerinde bir dereceye kadar kontrol algıladıkları bir dünya görüşüdür. Dünyada olup bitenleri etkileyebileceklerine inanan liderler genellikle politika oluşturma sürecinde daha ilgili ve aktiftir.¹²

Hermann'ın dürtülere göre yaptığı sınıflamada yer alan karizmatik lider türünde ise sürekliliğin ortasında kalan lider, mevcut durum uygun olduğunda soruna angaje olmaktadır. Böylece sınırlamalara meydan okuyan ve bilgiye açık olan lider, diğerlerini harekete geçirmek amacıyla ilişkilere odaklanmaktadır.¹³

Hermann'ın liderlik türleri içinde özellikle bu iki tür ile birlikte "durum yönelimli lider" profili de dikkatli ve mevcut durumun şartlarına göre kendini uyarlayabilen özelliğe sahiptir. Durum yönelimli lider yeni bilgi arayışı içinde farklı sorunlara karşı kendisini uyarlayabilmekte ve seçenekleri tartışarak istişare ederken, davranışlarını belli koşullara uyarlayabilmektedir.¹⁴

Zorlu'nun Kıbrıs konusunda liderlik tarzı ve tipolojisi için bu konuda izlediği politikaya bakarak analiz yapmak gerekmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak Zorlu'nun diplomasi ve politika hayatında Kıbrıs konusunun nasıl geliştirdiği ele alınmalıdır.

10 Ertan Efeğil, a.g.e., s. 4-6.

11 Ertan Efeğil, a.g.e., s.217- 219.

12 Margeret Hermann, Assessing Leadership Style: a Trait Analysis, [https:// social science.net/Docs/LTA. pdf](https://socialscience.net/Docs/LTA.pdf),1999, E.T: 28.07.2022., s.13- 14.

13 Margeret Hermann, a.g.m., s.25.

14 Alex Mintz ve Karl De Rourden aktaran Ertan Efeğil, a.g.e., s. 224-225.

Fatin Rüştü Zorlu'nun Dışişleri Bakanlığı ve Kıbrıs Diplomasisi

Kıbrıs gerek jeopolitik gerekse demografik olarak Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yere sahiptir. Adanın egemenliği resmi olarak 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile İngiltere'ye bırakılmıştır. Adada 1923 sonrası İngiliz sömürge yönetimi ile Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk halklarının yaşadıkları gelişmeler kendi iç dinamikleri çerçevesinde yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye için Ada politik olarak geri planda bir konu olmuştur.

Kıbrıs ile ilgili Türkiye ve diğer aktörler açısından dönüm noktası 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler öncelikli olarak self determinasyon hakkının uluslararası bir hukuk normu olarak BM (Birleşmiş Milletler) Antlaşmasında yer alması ile Adada çoğunluk olan Kıbrıs Rum halkının bu hakka dayanarak İngiltere'den bağımsızlığını talep etmeye başlamasıdır. Adada nüfus olarak az olan Kıbrıs Türk halkı bu durum karşısında tepki vermiş, 1950'li yılların ilk yarısında Türkiye ile Yunanistan politik olarak konuya dâhil olmuştur.

Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'ın desteğini alarak self determinasyon hakkını kazanmak ve bu hakkı anavatan olarak gördükleri Yunanistan ile birleşmek (Enosis) çabaları karşısında, Türk dış politikası karar vericileri sessiz kalmıştır. Ancak İstanbul ve Ankara'da üniversite gençliği Enosis'e karşı mitingler düzenlemiştir. Buna rağmen gerek CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) iktidarının son döneminde Dışişleri Bakanı olan Necmettin Sadak gerekse 1950 Mayıs'ında iktidara gelen DP (Demokrat Parti)'nin ilk döneminde Dışişleri Bakanı olan Fuad Köprülü'nün Kıbrıs ile ilgili sorular karşısında temkinli bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Bu anlamda 1950'li yılların ilk çeyreğine kadar Türk hükümetleri Kıbrıs konusunu yalnız İngiltere'yi ilgilendirmesi gereken bir iç sorun olarak tanımlamıştır. 1950'lerin başında Türkiye'nin NATO (Kuzey Atlantik İttifak Paketi)'ya kabul edilmeyi dış politikasının ana hedefi olarak belirlemesi Kıbrıs konusuna temkinli yaklaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle hükümet bu konuda NATO'ya katılım hedefini zedeleyecek bir politika izlemekten kaçınmıştır.¹⁵ Dolayısı ile Soğuk Savaşın şiddetli bir biçimde yaşandığı 1950'li yılların başında Türk hükümetlerinin karar vericilerin ve dışişleri bakanlığının Kıbrıs konusunda çekimser tutum sergilemesi söz konusu olmuştur. Bu durum karar verme mekanizmasındaki kişilerin uluslararası sistem ve bu sistem içinde Türkiye'nin dış politika yönü doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir.

Bununla birlikte Kıbrıs konusunda yaşanan gelişmeler bitmemiş ve 16 Ağustos 1954'te BM Genel Sekreterliğine başvuran Yunanistan "Eşit haklar ve self determinasyon ilkelerinin BM koruculuğu altında Kıbrıs adasında ya-

15 Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 1919 - 1980, Editör: Baskın Oran, Cilt:1, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2001, s.598, Esra Sarıkoç Değerli, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950 - 1960)", *Gazi Akademik Bakış*, 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, s.89.

Gazi

Akademik
Bakış

145

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

şayan halka uygulanmasını” talep etmiştir.¹⁶

Türkiye'nin Kıbrıs konusu ile ilgili tavır belirleme sürecine girmesine neden olan bu gelişme ile Fatin Rüştü Zorlunun uzun süren kariyer diplomatlığı görevinden politikaya atılması eş zamanlı gerçekleşmiştir. Aslında Zorlu Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde yetişmiş en önemli diplomatlarından biridir. 1932 yılında girdiği dışişleri bakanlığı aday meslek memurluğunda kariyer diplomatı olarak çalışmaya başlayan Zorlu, bakanlık bünyesinde birçok birimde yurt içi ve dışı görevlerde bulunmuştur. 1954 yılında DP'den Çanakkale milletvekili seçilip aktif politik hayata atılan Zorlu 1957 - 1960 yılları arasında dışişleri bakanlığı görevinde bulunmuştur.¹⁷ Zorlu, 1955 - 1957 yılları arasındaki IV. Menderes hükümetinde Başbakan Yardımcılığı, 1957- 1960 yılları arasındaki V. Menderes hükümetinde ise dışişleri bakanlığı yapmıştır.¹⁸

Zorlu, politikaya atıldığı ilk dönem olan 1954 - 1955 yıllarında III. Menderes hükümetinde ekonomik işlerden ve Kıbrıs konusundan sorumlu Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevine getirilmiştir (TBMM, s. 1008: Dağı, 2021). Zorlu'nun aslında aktif politikaya atıldığı bu dönemden itibaren dışişleri bakanlığındaki kariyer tecrübesi ile o dönemde uluslararasılaşmaya başlayan Kıbrıs sorununda aktif rol oynamaya başlaması söz konusu olmuştur. Zorlu o dönemde Kıbrıs konusunda dışişleri bakanlığında yapılmaya başlayan toplantılara katılmaya başlamıştır. Zorlu bu görevi esnasında bakanlık bünyesinde Kıbrıs ile ilgili oluşturulan komisyonda “Beyaz Kitap” adıyla hazırlatılan ve Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki argümanlarını kapsayan kitabı dış temsilciliklere göndertmiştir.¹⁹

Türkiye'nin kariyer diplomatlarından biri olan Melih Esenbel hatıratında Zorlu'nun 1954 yılı Mayıs ayı başında NATO nezdindeki daimi delege başkanlığı görevinden Ankara'ya döndüğünde Başbakan Adnan Menderes ile görüşmesi sonucu milletvekilliği seçimlerine gireceğini kendisine söylediğini yazmaktadır. Esenbel, Zorlu'nun kendisine başbakan ile görüşmesinde Kıbrıs konusunu da ortaya attığını ve hükümetin daha hareketli olmasını önerdiğini, bunun gerek Türkiye'nin dış politika gereksinimleri açısından gerekse iç politika yönünden lüzumlu olduğunu aktardığını belirtmektedir. Esenbel'e göre Zorlu'nun Kıbrıs konusunda o dönemde yaptığı uyarılar hükümetin konu üzerindeki hassasiyetini ve açıklamalarını arttırmıştır.²⁰

16 Melek Fırat, a.g.m., s.598.

17 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, “Sayın Fatin Rüştü Zorlu'nun Özgeçmişi 1910- 1960”, https://www.mfa.gov.tr/sayin-fatin-rustu-zorlu_nun_ozgecmisi_1910--1960_tr.mfa.

18 TBMM resmi İnternet Sayfası, “Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale) (Hariciye Vekili): Kıbrıs ihtilafı mevzuunda Türkiye ve Yunanistan ve İngiltere ile adadaki Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri arasında Londra'da imzalanan Anlaşmalarda hükümetin takip ettiği politika münasebetiyle”, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem 8. Cilt 50. Birleşim - Sayfa 32, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=32:35&v_mecles=1&v_donem=11_yasama_yili=&v_cilt=8&v_birlesim=050.

19 Tekin Önal, “Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954 - Mayıs 1960)”, *Gazi Akademik Bakış*, 2014, Cilt:8, Sayı:15, s.165.

20 Melih Esenbel, *Ayağa Kalkan Adam*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1993, s.15- 16.

Zeynep Dağı'ya göre Zorlu, selefi Köprülü'nün 'Yunanistan'la aramızda Kıbrıs diye bir sorun yok' demesine rağmen, bakanlığı döneminde önceliğini Kıbrıs konusuna ayırmıştır. Dağı'ya göre 1878'de fiilen, Lozan Antlaşması ile de hukuken terk edilen Kıbrıs, Türkiye'nin gündemine Zorlu sayesinde tekrar girmiştir.²¹

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli noktalarda biri aslında Zorlu'nun aktif politikaya girdiği yıl olan 1954'te Kıbrıs sorununun uluslararası boyuta evrilmeye başlamasıdır. Bu yıldan sonra Türkiye Kıbrıs sorununa daha fazla angaje olmaya başlamış ve İngiltere'nin Kıbrıs politikası konusunda resmi olarak kendisini muhatap alması durumu ile karşı karşıya gelmiştir. Aynı dönemde DP içinde Başbakan Menderes'in parti içi muhalefet ile karşı karşıya olmasından dolayı ipleri eline almaya başladığı dönem başlamıştır. Dolayısı ile hem iç politikada hem de dış politikada yaşanan gelişmeler sırasında Zorlu'nun DP içinde önemli bir konuma gelmesi söz konusu olmuştur.²²

Zorlu'nun Kıbrıs konusunda resmi olarak ilk aldığı görev 1955 Londra Konferansında olmuştur. 10 Haziran 1955'te İngiltere Başbakanı Anthony Eden Doğu Akdeniz bölgesinin güvenliği konusunda Türkiye ve Yunanistan'ın Londra'ya davet edileceğini duyurmuştur. Londra'ya gidecek olan Türk heyetinin başında Dışişleri Bakanı Vekili olarak Zorlu bulunmuştur. O dönemde (29 Temmuz 1955 - 9 Aralık 1955 arası) Başbakan Menderes dışişleri bakanlığını uhdesine almış ve konferansa vekili olarak Zorlu'yu göndermiştir.²³ Ahmet Gazioğlu'na göre Zorlu'nun bu göreve atanması ile birlikte Kıbrıs konusunda Türk hükümetinin daha atak ve dış politikasında ülkenin çıkarlarının koruması konusunda daha cesaretli adımlar atacağı değerlendirilmiştir.²⁴

İngiltere'de Lancaster House'de 29 Ağustos - 6 Eylül 1955 tarihleri arasında toplanan konferansta Dışişleri Bakan Vekili Zorlu, konferansın ilk aş-

- 21 Zeynep Dağı, (2021) Usta diplomat, acemi siyasetçi: Fatin Rüştü Zorlu, <https://www.politikvol.com/usta-diplomat--acemi-siyasetci-fatin-rustu-zorlu/>, 2021, E.T: 31.07.2022
- 22 DP'nin özellikle 1954 genel seçimleri sonrasında parti içi dengeler ve gelişmeler ile ilgili Bkz. Galatasaray Eğitim Vakfı, *Ekselans: Coşkun Kırca*, Editör: İzzeddin Çalışlar, Galatasaray Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, Şubat 2009. Coşkun Kırca anısına çıkarılan bu kitapta Kırca'nın yakın arkadaşı İlter Türkmen'in anlattığı bir olay da Zorlu'nun kişilik analizi için önemli bir tespiti yer verilmektedir. Türkmen'e göre Kırca Paris'te Türkiye'nin NATO delegasyonunda çalışırken o devirde NATO Daimi temsilcisi Fatin Rüştü Zorlu ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle bakanlıktaki görevinden istifa etmiştir. Bu duruma üzülen Zorlu, Kırca'dan kendisi ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle istifa etmemesi gerektiğini, kendi ömrünün çok kısa olacağını ancak onun gelecek için parlak bir istikbal olduğunu söylemiştir (Galatasaray Eğitim Vakfı, a.g.e., s.13). Beril Yaşar Teksoy, Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946- 1960), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, İzmir, 2010 (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi).
- 23 Resul Babaoğlu, Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2018, Cilt: XVIII Sayı: 36, s.328- 332.
- 24 Ahmet Gazioğlu, İngiliz yönetiminde Kıbrıs III (1951- 1959) *Enosis Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 1998, s.85.

gazi

masında Adanın Türkiye'nin güvenliği ve savunması için yaşamsal önemine vurgu yaparak, tarihi, ekonomik ve askeri yönden Türkiye'ye bağlı bulunduğunu belirtmiştir. Zorlu, Kıbrıs'ın geleceğinin Lozan Antlaşması gereğince sadece Türkiye ile İngiltere'yi ilgilendirdiğini, Kıbrıs'ta İngiliz hükümlerini devam ettiği müddetçe Türkiye'nin antlaşmaya uymak durumunda bulunduğunu vurgulamıştır.²⁵ Zorlu, İngiltere'nin Kıbrıs'ta egemenliğinin sona ermesi durumunda Adanın 1878'e kadar hem egemenliğini, hem yönetimini, 1923'e kadar ise yalnız egemenliğini elinde tutan Türkiye'ye verilmesi tezi ni savunmuştur. Zorlu bu noktada diğer seçenek olan Adanın Yunanistan'a verilmesi durumunda ise o zaman Lozan Antlaşmasının tümüyle yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶ Zorlu, Türkiye'nin Akdeniz kıyılarının Yunanistan tarafından kuşatılmasına karşı Londra Konferansında "önleyici savunma" dediği görüşü, argümanlarının temel noktası olarak almıştır.²⁷

Zorlu'nun hayat hikâyesini kaleme alan kariyer diplomatı Semih Günver'e göre Zorlu, konferansa gitmeden önce oluşturulan Kıbrıs Komisyonunda yapılan görüşmelerde Türkiye'de yapılmak istenen meydan toplantıları isteklerinin hepsini geri çevirmiş, hükümetin resmi görüşünün iyice tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Günver'e göre Zorlu meydanlarda toplanıp, sorumsuz istekler ileri sürmenin davaya fayda yerine zarar getirebileceği düşüncesinde olmuştur. Günver'e göre Zorlu hükümet ile Komisyon'da yapılan istişareler sonucunda Kıbrıs konusunu mantık oyunlarından çıkararak, hukuki bir çerçeveye oturtmakla işe başlamış, böylece Yunanlıların kurnazca yürüttükleri oyunu bozmuştur.²⁸

Günver, diplomat Hasan Esat Işık'ın Zorlu'nun dış ilişkilere yaklaşımı ile ilgili kendisine anlattığı analizi ise şu şekilde nakletmiştir: "*Fatîm Rüştü Zorlu* ülke çıkarlarını koruyabilmek için yabancı muhatapları ile anlaşmazlığa düşmekten sakınmazdı. Bunun yanında muhataplarını itham edici, küçük düşürücü müzakere taktiklerine ve yakıştırma isnatlarına da iltifat etmezdi. Çekişmeleri fikir düzeyinde tutmaya özen gösterirdi, karşı tarafta kusur bulmaya değil, hak bildiği şeyi elde etmeye önem verirdi. Diplomatik mücadeleyi bir er meydanı mücadelesi şeklinde yürütürdü. Bu nedenle de en büyük diplomatik kavgalardan sonra bile muhatabı ile kol kola görmek kabildi".²⁹

Böylece Zorlu'nun daha politikaya atıldığı ilk dönemden itibaren konjonktüründe etkisi ile özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye'nin dış politikasında önemli hukuksal ve taktik adımlarla stratejik liderlik örneği sergilediği görülmektedir. Zorlu Londra Konferansında Kıbrıs konusunda gerek İngil-

25 Ahmet Gazioğlu, a.g.e, s. 94- 95.

26 Nihat Erim, *Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1975, s.10.

27 Hrisostomos Perikleus, *Tarihsel Süreçten Kıbrıs Referandumuna*, Türkçesi: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2011, s. 21, Nihat Erim, a.g.e., s.15.

28 Semih Günver, *Fatîm Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985, s.63- 65.

29 Semih Günver, a.g.e., s.99- 101.

tere gerekse Yunanistan'a karşı politik ve diplomatik olarak o zamana kadar gündeme gelmeyen yeni bir stratejik tavır oluşturmaya başlayan Türkiye'nin diplomatik yüzü ve en önemlisi taşıyıcısı olmuştur.

Zorlu'nun politikaya atıldıktan sonra Kıbrıs konusundaki aktif girişimleri hızlı bir şekilde devam etmiştir. Nisan 1955'te Ada'da EOKA (Kıbrıslı Rumların Ulusal Örgütü)'nin faaliyetlerine başlaması ve İngiltere'nin ikircikli tutumu karşısında Menderes hükümetinin Kıbrıs konusundaki politikası değişmeye başlamıştır. DP adada yaşanan gelişmeler karşısında Kıbrıs'ın sadece İngiltere'nin kendi iç sorunu ve egemenlik hakkı olduğu yönündeki politikasını Türkiye'nin lehine olacak biçimde yorumlamaya başlamıştır. Türkiye 1956 yılına kadar Ada üzerinde kendisinin söz sahibi olduğu ve egemenlik konusunda lehine olacak bir durumu kabul edeceğini ortaya koymuştur. Türkiye 1956 sonunda ise Adada İngiltere tarafından özyönetimi içeren Radcliffe Anayasası'nın gündeme alınması ile birlikte Taksim³⁰ tezini savunmaya başlamıştır.³¹

Böylece Londra Konferansında Türkiye Adanın İngiltere yönetiminde kalmasını ya da bu mümkün olmayacaksa kendisine iadesini savunurken, 1956'da Taksim tezini savunmaya başlamıştır. Hatta bu konuda dönemin Başbakanı Menderes 1950'ye kadar CHP'de milletvekilliği yapan, kamu hukuku Profesörü Nihat Erim'den³² 16 Kasım 1956'da Kıbrıs sorunun güvenlik yönünü hukuksal çerçevede ele almasını istemiştir.³³

Türk Hükümeti uluslararasılaşan Kıbrıs sorununu öncelikli olarak Yunanistan'la dostluk ilişkileri ve NATO ile Batı ittifakı çerçevesinde çözmek istemiştir. Ancak Adada yaşanan gelişmeler karşısında Türkiye Kıbrıs'ta İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Rum halkı ile Türk halkının varlığı ile çıkarları doğrultusunda coğrafi taksimi ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu çerçevede 19 Aralık 1956'da İngiltere'nin de Taksim fikrini seçeneklerden biri olarak kabul ettiğini açıklaması Türkiye açısından kabul görmüştür. 20 Aralık 1956'da Türkiye Kıbrıs'ta Taksim çözümünü resmi tezi olarak açıklamıştır.³⁴

Adada 1956'dan 1958'e kadar Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin Taksim, Yunanistan ve Kıbrıs Rum halkının Enosis politikası izlemesi sözkonusudur. Ada içinde ise Kıbrıs Rumları EOKA, Kıbrıs Türkleri ise 1957 yılında savunma amaçlı kurdukları TMT³⁵ (Türk Mukavemet Teşkilatı) örgütleri ile

30 Taksim tezi ile ilgili olarak en detaylı çalışma için B.k.z.: Emrah Balıkcıoğlu, Taksim Tezi Bağlamında Kıbrıs(1954- 1960), Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya, 2016 (Yayımlanmamış Doktora tezi).

31 Esra Sarıkoyuncu Değerli, a.g.m., s.98.

32 Nihat Erim'in bu konuda yaptığı çalışmalar ve hazırladığı raporlarla ilgili Bkz: Hikmet Zeki Kapçı, "Kıbrıs Sorununun Çözümünde Nihat Erim Raporu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2014, Cilt: 15, Sayı: 29, 2014, Tahir Kodal, *Kıbrıs Sorununun Çözümü Konusunda Bilinmeyen Bir Kaynak: Prof. Dr. Nihat Erim'in Başbakan Adnan Menderes'e Sunmuş Olduğu Rapor*, *Belgi Dergisi*, Sayı: 6, 2013.

33 Nihat Erim, a.g.e., s.15.

34 Emrah Balıkcıoğlu, Kıbrıs Müzakerelerinde Taksim Tartışmaları(1956-1959), *Vakanüvis, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:2,2016, s.57.

35 TMT ile ilgili olarak en detaylı çalışma için B.k.z., Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyet-*

görsi

Akademik
Bakış

149

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

karşı karşıya gelmiştir. İngiltere bu dönemde hem sert asayiş tedbirleri ile sıkıyönetim ilan etmiş ve Richter Heinz'in "psikolojik savaş hali" dediği bir yöntem uygulamış³⁶, hem de Adada self determinasyonun uygulanması konusunda çeşitli planlarla süreci uzatmaya çalışmıştır. İngiltere bu dönemde Radcliffe Planı (Aralık 1956), Foot Planı (Aralık 1957) ve Macmillan Planı (Haziran 1958) gibi çeşitli özerklik planları hazırlamıştır.³⁷

O dönemde Zorlu'nun dört ay süren Devlet Bakanlığı ve Dışişleri Bakan Vekilliği 29 Kasım 1955 sona ermiştir. Başbakan Menderes tarafından 8 Aralıkta yeni hükümet kurulmuş ve Fuad Köprülü ikinci kez Dışişleri Bakanı olmuştur. Köprülü bu görevini 20 Haziran 1956'ya kadar devam ettirmiştir. Zorlu bu durumdan rahatsız olmuş ve inzivaya çekilmiştir. Köprülü sonrası dışişleri bakanlığı görevine Ethem Menderes getirilmiştir. Kürşat Kan'a göre Ethem Menderes'in dışişleri bakanlığı döneminde Zorlu gölge bakanlık yapmıştır.³⁸

Kıbrıs'ta çok önemli gelişmelerin yaşandığı 1957 Kasım'ında tekrar dışişleri bakanlığı görevine getirilen Zorlu'nun bu dönemde Kıbrıs ile ilgili en önemli girişimlerinden biri Adada Kıbrıs Türklerinin öncelikli olarak savunması ve güvenliği ile ilgili kurulan TMT'ye olan aktif yardımları olmuştur. 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar görevde kalan Zorlu bu dönemde bir kez daha Kıbrıs politikası konusunda hem stratejik hem de karizmatik liderlik özellikleri sergilemiştir. Bunun nedeni Kıbrıs sorununun 1957 yılı birlikte artık geri dönülemez bir biçimde uluslararası konjonktürün ve Adadaki gelişmelerin etkisi ile mutlaka çözülmesi gereken bir karmaşa halini almasıdır. Zorlu karizmatik lider profili ile hem Adadaki gelişmeler ile ilgili inisiyatif alarak Kıbrıs Türklerinin durumuna odaklanmış, hem de uluslararası platformlarda Türkiye'nin stratejik çıkarlarını korumak için yoğun bir çaba içine girmiştir.

Zorlu'nun Adadaki durum ile ilgili olarak attığı ilk somut adım o dönemde Kıbrıs Türk halkının liderleri olan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş ile 2 Ocak 1958'de Ankara'da gerçekleştirdiği uzun görüşme olmuştur. Denktaş görüşmede Kıbrıs konusunda Zorlu'ya bilgi verdiklerini ve TMT konusunda Türkiye'nin desteğini istediklerini belirtmektedir. Denktaş, Zorlu'nun bu talepler karşısında silah gönderdikleri takdirde alıp alamayacaklarını sorması üzerine kendisinin olumlu, Dr. Küçük'ün ihtiyatlı konuştuğunu belirtmektedir. Denktaş, Zorlu'nun konuyu araştırmak için kendisinin Adaya dönmesini, Dr. Küçük'ün ise biraz daha Ankara'da kalmasını istediğini söylemektedir.³⁹

leri ve Türk Mukavemet Teşkilatı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara, 2007.

- 36 Richter Heinz, Çağdaş Kıbrıs'ın Tarihi 1878-2009, Türkçesi: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2011, s.127.
- 37 Süha Bölükbaşı, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954 – 1996 arası Barışçıl Çözüm-süzlük", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Derleyen: Faruk Sönmezsoğlu, Der Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2001, s.284- 285.
- 38 Kürşat Kan, *Dış Politikada Liderlik: Fatin Rüştü Zorlu Örneği*, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2016, (Yayımlanmamış Doktora tezi), s.76- 77.
- 39 Rauf Denktaş'tan aktaran Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilatı*, Seçil Ofset, İstanbul, 1999, s.85- 87.

görsel

TMT'nin Türkiye tarafından örgütlenmesinde görev almış olan İsmail Tansu hatıratında Denктаş ve Küçük'ün Zorlu ile Ankara'da yaptığı görüşmeyi doğrulamaktadır. Tansu görüşmede Kıbrıs Türk liderlerinin Zorlu'ya içinde buldukları zorluklardan bahsettiklerini ve kendilerine silah yardımı yapılmasını istediklerini belirtmektedir. Tansu'ya göre Zorlu konu hassas olduğu için hemen cevap vermemiştir.⁴⁰

Tansu'ya göre Zorlu, Yunanistan'ın Adada EOKA'yı silahlı olarak desteklemesi nedeniyle Türkiye'nin de aynı şekilde hareket etmesi düşüncesinde idi. Bu konuda Zorlu ilk aşamada Başbakan Menderes'i konuya çekimser bakması nedeniyle ikna edememişti. Ancak Zorlu TMT'nin Türkiye tarafından örgütlenmesi konusunda karar verince önce Genelkurmay Başkanı ile görüşme yapmıştı.⁴¹

Zorlu'nun girişimleri sonucunda Başbakan Menderes de kısa süre sonra TMT'nin desteklenmesini kabul etmiştir. Zorlu 24 Mayıs 1958'de Ankara'ya gelen Dr. Küçük ve Denктаş ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede Zorlu Denктаş'a TMT ile ilgili isteğinin kabul edildiğini ve örgütün Türkiye tarafından uzman subay ile silahlarla takviye edilmesine karar verildiğini bildirmiştir.⁴²

Tansu, Ulvi Keser ile 23 Kasım 2002'de yaptığı görüşmede "Dışişleri Bakanı Zorlu'ya verdiğimiz ilk brifingde bize -İstedığınız kadar parasal destek sağlanacaktır. Yeter ki siz bir an evvel örgütü kurun ve mümkün olduğu kadar çok silahlandırın- " mesajını verdiğini belirtmiştir.⁴³

Böylece Zorlu'nun girişimleri sonucu dışişleri bakanlığı yetkilileri Tansu'ya TMT'ye yapılacak ödemelerin Ankara'da bulunan KTKD (Kıbrıs Türk Kültür Derneği)'nin banka hesabı aracılığı ile yapılması ve ihtiyaç olduğunda Dernek Başkanı aracılığı ile imza karşılığında ödeneceğini belirtmiştir. Tansu, bu kapsamda KTKD Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu adına banka hesabına para gönderildiğini, bu para ile silah sevkiyatında kullanılmak üzere bir balıkçı teknesi alındığını belirtmektedir. Tekne, Orhan Gazi adıyla İzmir Liman İdaresi'ne kayıt edilmiştir. Tekne ile Anamur'dan Kıbrıs'a 24 Mart 1959'dan itibaren Arı Ekibi ile silah sevkiyatlarına başlanmıştır. Zaman içinde Kıbrıs'a silah ve mühimmat gönderilmeye devam edilmiştir.⁴⁴

Nihat Erim 29 Ağustos 1959'da Ankara'da Başbakan Menderes ile yaptığı toplantıda bazı konularda Menderes ile Zorlu'nun görüş ayrılığında olduğunu anladığını teyit etmektedir. Erim, Zorlu ve dönemin Aydın milletvekili ve Eski İçişleri Bakanı Namık Gedik ile görüştiklerini ve Menderes'in Zorlu'nun kendisinden habersiz Kıbrıs'ta bazı girişimlerde bulunduğunu zannettiğini, bu istihbaratı da Gedik'ten yaptığını anladığını belirtmektedir. Erim, Gedik'in Menderes'in talimatı ile Kıbrıs'a bir vali gönderdiğini, valinin

40 İsmail Tansu, *Ashında Hiç Kimse Uyumuyordu*, Minpa Matbaacılık, İstanbul, 2002, s.26.

41 İsmail Tansu, a.g.e., s.26.

42 Rauf Denктаş'tan aktaran Akkurt, a.g.e., s.221.

43 İsmail Tansu'dan aktaran Keser, a.g.e., s.582.

44 İsmail Tansu, a.g.e., s.131, 150- 152.

Görüş

Akademik
Bakış

151

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

orada bir ay kadar çalışmaları sonucu hazırladığı raporda Kıbrıs'taki Türk halkı içindeki gelişmeler karşısında yazılanların Menderes'i rahatsız ettiğini belirtmektedir. Erim, Menderes'in kendisinin yanında Zorlu'ya "Sen politikanın (p)sinden anlamıyorsun" diye çıkıştığını ama bunun kısa sürdüğünü, sonra onun gönlünü alacak şeyler yaptığını yazmıştır.⁴⁵

Bu durum aslında Zorlu'nun gerektiği yerlerde ve zamanlarda Kıbrıs konusunda inisiyatif almaktan kaçınmadığını göstermektedir. Zorlu Dışişleri Bakanı olarak Kıbrıs'a stratejik ve demografik olarak hep önem vermiş, dış politika yapımında ve bu politikanın yürütülmesinde stratejik lider profili sergilemiştir.

Zorlu'nun Kıbrıs Türklerine Ada'da savunma ve güvenlik için verdiği destek sürekli olarak devam etmiş, en kritik aşamalarda bizzat devreye girerek, duruma angaje olup her açıdan konuyu bizzat takip etmiştir. Adada 1959 yılı sonuna doğru yaşanan bir olay bu durumu net olarak ortaya koymaktadır. 18 Ekim 1959 gece yarısı Silifke Taşucu'ndan hareket eden Elmas teknesi İngiliz mayın tarama gemisi tarafından takibe alınmıştır. Elmas teknesi TMT'ye silah ve mühimmat taşımaktadır. Gemi batırılmışsa da içindeki kişiler iki kasa mühimmat ile yakalanmıştır.⁴⁶ Bu olayı İngilizler "Deniz Olayı" olarak isimlendirilmiş ve kamuoyunda uzunca bir süre konusu edilmiştir.

Dışişleri Bakanı Zorlu 25 Ekim 1959'da bu olay ile ilgili olarak İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Bernard Burrows ile bir görüşme yapmıştır. Zorlu görüşmede bu olayın antlaşmaların uygulanmasına zarar vermemesi gerektiğini belirterek, Türk Hükümeti'nin olayı büyütmeden kapatma niyeti olduğunu söylemiştir. Burada sözü edilen antlaşmalar aşağıda ele alınacağı gibi Kıbrıs'ta iki halk arasında İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın da bulunduğu 1959 yılında Londra ve Zürih'te imzalanan ortaklık antlaşmalarıdır. Zorlu'ya göre Kıbrıs'ta tarafların silahlандığı bilinmektedir. İngilizler konuyu basına yansıtarak güvensizlik ortamı yaratmıştır. Oysaki sorunun tarafları herhangi bir dış müdahale olmadan bu konuyu aralarında çözecek durumdadır. İngiliz Büyükelçisi, Zorlu'nun bu yaklaşımını, Türk hükümetinin Kıbrıs antlaşmalarını uygulama kararlılığının bir kanıtı olarak değerlendirmişti.⁴⁷

Günver de hatıratında Hasan Esat Işık'tan naklen Zorlu'nun Yunan hükümetinin Kıbrıs'a silah sevk ettiğini ve Türkiye'nin de Adaya Türk halkı için silah sevk etmesini zorunlu gördüğünü aktarmıştır. Yukarıda ele alındığı gibi Deniz Olayı sonrasında yakalanan mürettebatın serbest bırakılması için Zorlu ısrarcı olmuş, duruma bizzat müdahale ederek, İngiliz büyükelçisini makamına çağırmıştır. Zorlu görüşmede Yunan hükümetinin bir süredir Kıbrıs'a silah sevk etmesinin belli olduğunu ve İngiliz makamlarının bu konuda iki ülkeye karşı değişik davrandığını belirtmiştir. Zorlu Türk hükümetinin bu göz yumma karşısında Kıbrıs'a resmen silah sevkine girişmekten

45 Nihat Erim, a.g.e., s.123- 124.

46 Ulvi Keser, a.g.e., s.527- 531.

47 Ahmet Gazioğlu, *Direnış Örgütleri Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 2000, s.40- 41.

başka çaresi kalmadığını söylemiştir. Kısa bir süre sonra konu sorun olmaksızın çıkmış, İngiliz yargıçları mürettebatı serbest bırakmış, geminin yükünün saptanması için araştırmaya mahal olmadığına karar vermiştir.⁴⁸

Tansu, teknenin silah sevkiyatının ortaya çıkması ve personelin yalananması sonrası Zorlu ile yaptığı görüşmede kendisinin olayı farklı değerlendirdiğini belirtmektedir. Tansu'ya göre Zorlu kendisine bu olayın aslında karşı taraflar açısından Türkiye'nin Kıbrıs'ta Türklerin yanında durduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Zorlu Tansu'ya politik olarak bu olayın gerekli olduğu durumlarda Türkiye'nin Kıbrıs politikasında yararına da kullanılabileceğini söylemiştir.⁴⁹

Zorlu'nun Kıbrıs ile ilgili olarak hem stratejik hem de karizmatik liderliğine ve durum yönelimli liderlik yaklaşımına uygun en önemli gelişme ise uluslararası konjonktürün etkisi ile 1958 yılı ortasından itibaren yaşanan gelişmeler olmuştur. İngiltere en son Macmillan Planı ile 19 Haziran 1958'de Adaya yeni bir özerklik planı sunmuştur. Bu plana göre Adadaki halklar kısıtlı bir çerçevede yasal yönetim haklarına kavuşacak, ülkedeki İngiliz egemenliği yedi yıl daha sürecektir. Sürenin sonunda İngiltere, uluslararası şartlar çerçevesinde kendisine gerekli olan üs ve başka olanaklar dâhilinde egemenliği Türkiye ile Yunanistan'la paylaşacaktır. İngiltere'nin süre sonunda egemenlik paylaşımı, coğrafi olmasa da fiili olarak Taksim demektir.⁵⁰

İngiltere Macmillan Planını kabul ettirmek için taraflar nezdinde yoğun diplomatik girişimlerde bulunmuş ancak Kıbrıs Rum tarafı ve Yunanistan planı reddetmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının ise olumlu karşılamadığı plan Macmillan tarafından gündemde tutulmaya devam etmiştir.⁵¹

Macmillan Planı'nın Türkiye ve Yunanistan'a kabul ettirilmesi için NATO Genel Sekteri Henry Spaak'a telkinde bulunan İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd'un girişimi ile konu 10 Haziran 1958'de örgütün Daimi Konsey toplantısında gündeme alınmıştır. Daha öncesinde 4 - 7 Mayıs 1958 NATO Bakanlar Konseyinin Kopenhag'ta yapılan toplantısında Lloyd'un ABD (Amerika Birleşik Devletleri) Dışişleri Bakanı John Fuster Dulles'e Zorlu'yu "üsler konusunda Türkiye ile anlaşmanın mümkün olmadığı, çünkü Türk Dışişleri Bakanı Zorlu ile müzakere yapmanın imkânsız olduğu" şeklinde değerlendirmesi söz konusudur. Böylece Lloyd'un Macmillan Planı'nı NATO çerçevesinde taraflara dikte ettirilmeye çalıştığı görülmektedir. Spaak, *Buzdolabı* formülünü, 16 Temmuz günü İngiliz, Yunan ve Türk daimi delegeleri ile yaptığı görüşmede resmen bildirmiştir. Kıbrıs sorununu "dondurmayı" amaçlayan *Buzdolabı* ilkesi şu noktaları kapsamaktaydı:

1) Şu anda nihai bir çözüm mümkün değildir. 2) Taraflar geçici bir çözüm üzerinde durmalıdır. 3) Geçici çözüm herhangi bir nihai çözüme engel

48 Semih Günver, a.g.e., s.99- 100.

49 İsmail Tansu, a.g.e., s.169.

50 Emrah Balıkcıoğlu, a.g.m., s.55- 56.

51 Richter Heinz, a.g.e., s.140- 141.

görsel

Akademik
Bakış

153

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

olmamalıdır 4) Geçici çözüm, Kıbrıs'ın özerkliğini genişletmelidir. 5) Antlaşma, Türk azınlığı için kesin güvenlik unsurları dada ihtiva etmelidir".⁵²

Kıbrıs ile ilgili NATO çerçevesinde müzakereler 28 Ekim 1958'e kadar aralıklarla sürmüş ve Spaak'ın planına Yunanistan'ın katılmayacağını bildirmesi üzerine çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yunanistan konuyu BM'ye götürmüş, 25 Kasım - 5 Aralık tarihleri arasında konu BM Genel Kurulu'nda müzakere edilmiştir. Genel Kurul'un Birinci Komisyonu'nda 25 Kasım'da başlayan müzakereler, 4 Aralık 1958'de İran'ın sunduğu tasarının kabulü ile sona ermiştir. Kabul edilen karara göre, "...nihai çözümü de göz önünde tutmak üzere, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs'taki iki toplum temsilcilerinin de katılımıyla müzakereler yapılması, Kıbrıslıların kendi kendilerini yönetmelerinin geliştirilmesi ilkesinin de göz önünde tutulması..." tavsiye edilmiştir.⁵³

5 Aralık 1958'de, 4 Aralık'ta Birinci Komisyon'da kabul edilen karar BM Genel Kurulu'nda Meksika delegesinin verdiği küçük bir ilave ile aynen kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu'nda kabul edilen 1287 nolu karar ile "... tarafların BM Anayasası uyarınca barışçıl, demokratik ve adil bir çözüme ulaşılması için sürekli çaba göstereceklerine olan inancı..." belirtilmiştir.⁵⁴

Kıbrıs'ta sorunun uluslararası platformlarda sürekli yer alması ve en son BM Genel Kurulu'nda kabul edilen 1287 sayılı karar sonrası Zorlu'nun Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averoff ile olan diplomatik angajmanı dış politikada diplomasinin liderlik düzeyine gösterilebilecek en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır. Averoff ve Zorlu 4 Aralık 1958 akşamı BM Genel Kurulu toplantıları sırasında aralarında konu ile ilgili bir uzlaşma aramak için ortak karar almışlardır.⁵⁵ Diplomat Mahmut Dikerdem hatıratında komisyonda oylama sonucu belli olunca Yunan Dışişleri Bakanının herkesin önünde Zorlu'yu kutlama ihtiyacı duyduğunu belirtmektedir.⁵⁶ Esenbel de hatıratında Aralık başında Zorlu'nun kendisine New York'tan gönderdiği mesajda çok yorgun ve teessür içinde koridorlarda dolaşan Averoff'a rastladığını ve onunla dostane bir görüşme yaptığını yazdığını belirtmektedir. Esenbel, Zorlu'nun bu görüşmede Averoff'a "aramızda anlaşma yollarını arayalım" telkininde bulunduğunu, Yunan Dışişleri Bakanının buna hemen olumlu cevap verdiğini, hatta Averoff'un Ankara'ya bile gelebileceğini yazdığını belirtmektedir. Esenbel'e göre Zorlu bu noktada daha fazla ileri gitmemiş ve Ankara'ya dönüp, Başbakanı alacağı talimata göre hareket etmeyi uygun görerek, konuşmayı o noktada kesmiştir.⁵⁷

Aynı görüşmeyi Erim hatıratında Zorlu'nun kendisine sonradan an-

- 52 Fahir Armaoğlu, Amerikan Belgelerinde Kıbrıs Sorunu 1958 - 1959, *Bellekten*, Cilt: 60 Sayı: 229,1996, s.755-766.
- 53 Fahir Armaoğlu, a.g.m., s.777.
- 54 Fahir Armaoğlu, a.g.m., s.777.
- 55 Fahir Armaoğlu, a.g.m., s.777.
- 56 Mahmut Dikerdem, *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s.140.
- 57 Melih Esenbel, *Ayağa Kalkan Adam*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1993, s.117- 118.

görsel

lattığını, BM koridorlarında Averoff ile karşılaştığında Yunan Dışişleri Bakanına “İşte bu yıl da denediniz, yine istediğiniz gibi bir kararı buradan çıkaramadınız. Gelin sizinle bu işi birlikte görüşelim ve ikimiz bu işe bir çare bulalım” dediğini belirtmektedir. Erim devamında Averoff’un Zorlu’ya kendisinin de soruna bir çare bulmak istediğini, ancak Kıbrıs Rum halkı liderlerinden Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios’tan çekindiğini belirtmesi üzerine Zorlu’nun, önce kendi aralarında anlaşılırsa Makarios’u yola getirmenin kolay olduğunu belirttiğini ve bu konuşmanın bu kadarla orada kaldığını belirtmiştir.⁵⁸

Zorlu’nun BM’de Averoff ile konuşması sonrasında 16 - 18 Aralık 1958’de Paris’te NATO Bakanlar toplantıları sırasında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanları Kıbrıs sorunu için aralarında müzakerelere başlamayı prensip olarak kabul etmiştir. 18 Aralık 1958’de üç dışişleri bakanı Paris’te ilk defa bir araya gelmiştir. Bu tarihten sonra Averoff ve Zorlu arasında görüşmeler Paris’te 18 - 20 Aralık’ta başlamıştır. Bu çerçevede görüşmeler Ankara’da Türk ve Yunan hükümeti yetkilileri ile 28 Aralık’ta devam etmiştir. 31 Ocak 1959’a kadar taraflar arasında devam eden müzakereler sonrası iki tarafın başbakanlarının bir araya gelmesi kabul edilmiştir. Böylece son toplantı sonrası Zürih ve Londra müzakerelerinin Şubat ayında başlamasının yolu açılmıştır. Bu müzakerelerde Kıbrıs için bağımsız bir Cumhuriyet yönetiminin kurulması kararlaştırılmıştır.⁵⁹

Kıbrıs’ta iki halkın ortak bir devlet kurması için kararlaştırılan müzakereler 5 Şubat 1959’da Zürih’te başlamış ve Londra’da devam etmiştir. Müzakereleri Dışişleri Bakanı Zorlu ve bakanlık ekibi yürütmüştür. Dolayısı ile süreç Başbakanların yönetiminde ancak bizzat dışişleri bakanları ve ekiplerinin koordinasyonu ile devam etmiştir. Erim, Zürih ve Londra’da kurulması kararlaştırılan Kıbrıs Cumhuriyeti için Türkiye tarafından oluşturulan Anayasa Komisyonu çalışmalarında 24 Mart 1959’da kendisine hükümet tarafından Zorlu’nun talimatı ile verilen görevi kabul ettiğini belirtmektedir. Erim, Zorlu ile İstanbul’da görüştüğünü ve çalışma metotları konusunda fikir alışverişinde bulunduğunu, süreçte Zorlu ile sürekli temas halinde olduğunu belirtmiştir.⁶⁰

Zürih ve Londra müzakerelerinde görevli olan dönemin Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Esenbel hatıratında Garanti Antlaşması ve Kıbrıs’ta bulundurulması kararlaştırılan Türk Yunan alayı ile ilgili olarak ilginç bir anısını paylaşmıştır. Esenbel, Garanti Antlaşmasının müdahaleyi kapsayan 3. maddesinin ikinci paragrafı düzenlenirken, bunun askeri müdahaleyi içerdiğinin belirtilmesi gereğini Zorlu’ya telkin ettiğini, Zorlu’nun bu telkine uygun olarak Averoff ile görüştüğünü ve ondan aldığı cevabı şu şekilde belirtmiştir: “...Üstünde durduğunuz noktayı anlıyorum. Tek taraflı müdaha-

58 Nihat Erim, a.g.e., s.78.

59 Fahir Armaoğlu, a.g.m., s.779, Ahmet Gazioğlu, İngiliz İdaresinde Kıbrıs 1878- 1960 *Statü ve Anayasa Meseleleri*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960, s.180- 181.

60 Nihat Erim, a.g.e, s.109- 111.

görsel

Akademik
Bakış

155

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

*lenin askeri yolları da içine aldığı hususunda hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Ancak bu kelimeleri metine geçirirsek, başka bir deyişle i harfinin üstüne nokta koyarsak, millet meclisi ayağa kalkar. –Averoff, Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgali için yol gösteriyor- derler...”*⁶¹

Esenbel hatıratında Zürih Konferansı ile ilgili paylaştığı diğer anısında işlerini tamamladıktan sonra Dışişleri Bakanı Zorlu'nun kendisine sonuçtan memnun olup olmadığını sorduğunu, kendisinin ise memnun olduğunu ancak çok uzun ömürlü olacağını sanmadığını söylediğini belirtmektedir. Esenbel, bu cevabı karşısında Zorlu'nun şakalaşırken her zaman kolunu çektiğini, yine öyle yaptığını ve “...Anlıyorum. Makarios şartların müsait olduğu yanlışlığına kapılarak bir gün bu anlaşmaları çiğnemeye kalkışabilir. O zaman Türkiye'den hak ettiği karşılığı görür. Sonuçta bizim durumumuz daha da kuvvetlenir demek istiyorsun...” dediğini belirtmektedir.⁶²

Dikerdem'e göre Kıbrıs Antlaşmaları konusunda Zorlu'nun kulis çalışmaları, izlediği taktik ve New York'ta Siyasi Komisyon'daki demeçleri diplomasi sanatına örnek olacak niteliktedir. Dikerdem'e göre daha önemlisi Zorlu burada elde ettiği sonuç ile Kıbrıs sorununun kaderini değiştirmiş, Yunan ve Türk hükümetlerini baş başa müzakereye zorlamıştır.⁶³

Dikerdem antlaşmalar ile Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde en az Yunanistan kadar hakkı bulunduğunu dünyanın kabul ettiğini ve BM'nin de bunu tescillediğini belirtmektedir. O zamana kadar İngiliz sömürgesi olan bir toprak üzerinde Türk halkı azınlık olmaktan kurtularak Rumlarla eşit haklara sahip Kıbrıs vatandaşı haline gelmiştir. Dikerdem'e göre Zorlu çok zor şartlar altında BM'de mücadele etmiş, onun başarı öyküsünü toplantılara katılan arkadaşlarından dinlemiştir.⁶⁴

Zorlu 4 Şubat 1959'da TBMM'de yaptığı konuşmada Kıbrıs için İngiltere'de imzalanan antlaşmaları şu şekilde açıklamıştır: “...*Millî menfaatini korunması sadece bir tarzda olmaz, O menfaatlerin korunmasının en iyi şekli, hiç şüphesiz, karşımızdaki muhasımlarla dost olarak, onlarla anlaşarak ve fakat bir adım geri gitmeden o menafii temin etmekle olur. Huzurunuzda çıkardığımız bu anlaşma bu söylediklerimi tamamıyla yerine getirmiş bir anlaşmadır...*”⁶⁵

Zorlu konuşmasının devamında “*Biz Ada'ya mütemadiyen jandarma kuvvetiyle, tahakküm etmek gayesinde ve iddiasında değiliz. Fakat eğer orada Anayasa ihlâl edilirse 26 milyonun hazır olduğu muhakkaktır. Sayın arkadaşım muhaceretten bahsetti. Türk egemen olamadığı yerden hicret*

61 Melih Esenbel, a.g.e., s.124- 125.

62 Melih Esenbel, a.g.e., s.126- 128.

63 Mahmut Dikerdem, a.g.e., s.140.

64 Mahmut Dikerdem, a.g.e., s.139- 140.

65 TBMM Resmi İnternet Sayfası, “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri”, Cilt 2 (22 Nisan 1950-20 Kasım 1961)” Cilt:2, Hazırlayanlar: İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, Ekim 2013, https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/hukümetler/cilt_2.pdf,2013, s.34.

eder, efendi olarak bulunduğu yerden hicret etmez. Türk halkı Ada'da Efendi olarak dolaşacaktır Bu, onun haklarının teminat altına alınmış olması sayesinde” demiştir.⁶⁶

Denktaş, Zorlu ile ilgili hatıratında şu değerlendirmeyi yapmıştır:” ... Fatin Rüştü Zorlu Türkiye'nin büyüklüğünü nefsinde yaşayan ve karşısındakine de bunu kabul ettirebilen güçlü bir diplomat, büyük bir vatanperverdi”.⁶⁷

Dağı'ya göre Zorlu, parlak bir hariciyecisi olarak, Atatürk ve İnönü'nün hedef olarak gösterdiği muasır medeniyetle kurumsal entegrasyonu sağlayan önemli aktörlerden biridir ve savaş sonu Türk dış politikasını Batı ve Batılı kurumlara entegre eden kuruculardan biridir Dağı'ya göre Zorlu Montrö Sözleşmesi, Hatay sorununun çözümü, Kıbrıs Anayasası'nın hazırlanması, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ve NATO'ya üyelik, Avrupa Birliği'ne başvuru gibi Türk dış politikasının çok önemli tarihsel kavşaklarında belirleyici rol oynamıştır.⁶⁸

Dış politikada liderlik üzerinden Zorlu'yu inceleyen en kapsamlı ve ilk çalışma olan Kürşat Kan'ın doktora tezinde Zorlu hedef odağı açısından ilişki odaklı lider olarak tespit edilmiştir. Kan'a göre Zorlu, hedef odaklı lider ve ilişki odaklı lider tipolojisindedir. Hedef odaklı liderler kendilerine koydukları hedefe ulaşmaya çalışırlar. Bu amaç dışında başka bir gaye söz konusu değildir. İlişki odaklı liderlerde ise kendi gruplarını (parti, bakanlık, ülke vb.) bir arada tutma ve grubun çıkarlarını maksimize etme ön plandadır. Kan'a göre Zorlu ülkesinin çıkarlarını her şeyin önüne koymuştur.⁶⁹

Dolayısı ile Zorlu Türk dış politikasında liderlik düzeyinde dışişleri bakanı olarak Kıbrıs başta olmak üzere aslında o dönemde birçok tarihi öneme sahip olay ve oluşuma damgasını vurmuştur. Hermann'ın ve Kan'ın tespit ettiği gibi liderlik düzeyinde de önemli rol oynamıştır.

Sonuç

Devletlerin dış politikasında amaçlarını ve gereksinimlerini karşılamak için birçok yol ve yöntem kullanması söz konusudur. Bu yol ve yöntemlerden biri olan diplomasi bürokratik ve kurumsal yapısı ile en önemli seçeneklerden biridir.

Kariyerden uzun bir süreç içinde yetişen diplomatlar dış politikanın sadece yürütülmesinde değil yapım sürecinde dönem dönem etkili olmaktadır. Dış politikada karar verme çerçevesinde konulara dâhil olan diplomatlar bazı aşamalarda süreci belirlemede en önemli aktörlerden biri haline gelebilmektedir.

Fatin Rüştü Zorlu'da DP hükümetleri döneminde aktif olarak yürüttüğü Dışişleri Bakanlığı görevi ile kariyerden yetişmiş bir diplomatı olarak birçok konuda belirleyici olmuştur. Zorlu'nun Bakanlığı döneminde belirleyici

66 TBMM, a.g.k., s.35.

67 Rauf Raif Denktaş, *Hatıralar Toplayış*, 10. Cilt, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2000, s.411.

68 Zeynep Dağı, a.g.k.

69 Kürşat Kan, a.g.t., s.126.

görsel

Akademik
Bakış

157

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

olduğu en önemli konulardan biri de Kıbrıs'tır. Adanın 1950 sonrasıyerel ve uluslararası gelişmeler sonrasında Türkiye'nin dış politika gündemine girmesi ile birlikte Zorlu'da bu konudaliderlik düzeyinde karar verme sürecinde belirleyici olmuştur.

Zorlu, Kıbrıs sorununda dönemin koşullarını dikkate alarak 1955 - 1956 arası stratejik, 1957 - 1960 yılları arasında karizmatik ve durum yönetimli liderlik yapmıştır. Zorlu önce Londra Konferansında ekibi ile birlikte stratejik olarak Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili politikasını tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Daha sonrasında ise yerel ve uluslararası gelişmeleri dikkatle takip ederek doğru zamanda doğru hamleler ve kararlar ile karizmatik ve durum yönelimli liderliğini göstererek soruna odaklanmıştır. Bu açıdan hem Kıbrıs Türklerinin Adadaki varlığı ve güvenliği için desteklenmesini sağlamış, hem de uluslararası gelişmeleri tahlil ederek, Türkiye'nin güvenliği için taraflarla ortak bir zeminde sorunun çözülmesi için çaba göstermiştir. Özellikle Kıbrıs Antlaşmaları ile hem Kıbrıs Türk halkının hem de Türkiye'nin gereksinimlerini uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde garanti altına aldırıştır. Türkiye'nin 1974 yılında ve bugün takip ettiği Kıbrıs politikasında çok önemli kazanımlarla sürecin içinde meşru olarak olmasını sağlamıştır.

Zorlu'nun Türkiye'nin dış politika yapımında Kıbrıs konusunda süreçte aktif olarak dâhil olarak sergilediği bu örnek liderlik profilleri çok önemlidir. Temelde Türkiye'nin Kıbrıs politikasının çerçevesini Zorlu ve ekibinin oluşturması, yürütmesi ve sonuçlandırması söz konusu olmuştur. Bu durum Zorlu'nun lider düzeyinde ne kadar baskın, belirleyici, karizmatik ve ülkesinin gereksinimleri için her türlü aracı kullanmış olduğunu göstermektedir. Ayrıca gelecek kuşaklar için de Zorlu'nun ismini ve sergilediği liderliği emsal olarak öğrenmek ve takip etmenin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Kaynaklar

Kitaplar ve Makaleler

görsel

ABDURAHMANLI, Elvin, "Definition of Diplomacy and Types of Diplomacy Used Between States", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 2021, s.580- 603.

AĞKAYA Onur Yıldız," İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Düşüncesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (71/4), 2016, s. 1059-1089.

AKKURT, Aydın, *Türk Mukavemet Teşkilatı*, Seçil Ofset, İstanbul, 1999.

ARMAOĞLU Fahir, "Amerikan Belgelerinde Kıbrıs Sorunu 1958 – 1959", *Belleten*, 60 (229), 1996.

BABAOĞLU, Resul, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVIII (36),2018, s.323- 347

BALIKÇIOĞLU, Emrah, "Kıbrıs Müzakerelerinde Taksim Tartışmaları (1956 - 1959)", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 2016, s.30-61.

BÖLÜKBAŞI Süha, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954 – 1996 arası Barışçıl Çözumsuzlük", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, 2001, s.281-306.

DAĞI, Zeynep, Usta Diplomat, Acemi Siyasetçi: Fatin Rüştü Zorlu, <https://www.politikyol.com>

- com/usta-diplomat--acemi-siyasetci-fatin-rustu-zorlu/, 2021, E.T: 31.07.2022.
- DEĞERLİ, Esra Sarıkoyuncu, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950 - 1960)", *Gazi Akademik Bakış*, 6 (11), 2012, s.85-101.
- DENKTAŞ, Rauf, *Hatıralar toplayış*, 10. Cilt, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2000.
- DİKERDEM, Mahmut, *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- EFEĞİL, Ertan, *Dış Politika Analizi*, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2012.
- Erim, Nihat, *Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, 1975.
- ESENBEL, Melih, *Ayağa Kalkan Adam*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1993.
- FIRAT, Melek "Yunanistan'la ilişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorular*, 1919 - 1980, Cilt:1, Editör: Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.576-614.
- GALATASARAY EĞİTİM VAKFI, *Ekselans: Coşkun Kırca*, Editör: İzzeddin Çalışlar, Galatara-say Eğitim Vakfı Yayını, İstanbul, Şubat 2009.
- GAZİOĞLU, Ahmet, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs 1878- 1960 Statü ve Anayasa Meseleleri*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960.
- ....., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951- 1959) Enosis Karşı Taksim ve Eşit Ege-menlik*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 1998.
- ....., *Direnış Örgütleri Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara, 2000.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, *Uluslararası Politika İlkeler- Kavramlar- Kurumlar*, Attila Kitabevi, Ankara, 1993.
- GÜNVER, Semih, *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985.
- HEİNZ, Richter, *Çağdaş Kıbrıs'ın Tarihi 1878-2009*, Türkçesi: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Ya-yınları, Lefkoşa, 2011.
- HERMANN, Margeret, "Assessing Leadership Style: a Trait Analysis", [https:// social science.net/Docs/LTA.pdf](https://socialscience.net/Docs/LTA.pdf), 1999, E.T: 28.07.2022.
- HOCKING, Brian, "Diplomacy and Foreign Policy", *the Sage handbook of diplomacy*, Edited by Costas M. Constantinou, Pauline Kerr and Paul Sharp, 2016.
- HOFFMAN, John, "Reconstructing Diplomacy", *British Journal of Politics and International Relations*, (5/4), 2003, ss. 525-542.
- İSKİT, Temel, *Diplomasi Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- KAPÇI, Hikmet Zeki, "Kıbrıs Sorununun Çözümünde Nihat Erim Raporu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 29, 2014, s.353- 375.
- KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*, IQ kültür Sanat Ya-yıncılık, Ankara, 2007.
- KODAK, Tahir, "Kıbrıs Sorununun Çözümü Konusunda Bilinmeyen Bir Kaynak: Prof. Dr. Ni-hat Erim'in Başbakan Adnan Menderes'e Sunmuş Olduğu Rapor", *Belgi Dergisi*, Sayı: 6, 2013, s.771-801.
- NEUMANN, Iver B., "The English School on Diplomacy", *Discussion Papers in Diplomacy*, Editör: Spencer Mawby, Publishing: Netherlands Institute of International Relations Clingendael- Birgit Leiteritz, 2004, ss.1-28, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20020300_cli_paper_dip_issue79.pdf, E.T: 31.01.2023.
- PERİKLEUS, Hrisostomos, *Tarihsel Süreçten Kıbrıs Referandumuna*, Türkçesi: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2011.
- ÖNAL, Tekin, "Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954 - Mayıs 1960)", *Gazi Aka-demik Bakış*, 8 (15), 2014, s.161-188.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.

Gazi

Akademik
Bakış

159

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

TANSU, İsmail, *Ashnda Hiç Kimse Uyumuyordu*, Minpa Matbaacılık, İstanbul, 2002.

Tezler

BALIKÇIOĞLU, Emrah, Taksim Tezi Bağlamında Kıbrıs (1954 - 1960), Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya, 2016 (Yayımlanmamış Doktora tezi).

KAN, Kürşat, Dış Politikada Liderlik: Fatin Rüştü Zorlu Örneği, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2016 (Yayımlanmamış Doktora tezi).

TEKSOY, Beril Yaşar, Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946- 1960), Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, İzmir, 2010 (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi).

Elektronik Kaynaklar

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, "Sayın Fatin Rüştü Zorlu'nun Özgeçmiş 1910-1960", https://www.mfa.gov.tr/sayin-fatin-rustu-zorlu_nun_ozgecmisi_1910-1960_tr.mfa, Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2022.

TBMM Resmi İnternet Sayfası, "Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale) (Hariciye Vekili): Kıbrıs ihtilafı mevzuunda Türkiye ve Yunanistan ve İngiltere ile adadaki Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri arasında Londra'da imzalanan Anlaşmalarda hükümetin takip ettiği politika münasebetiyle", Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem 8. Cilt 50. Birleşim - Sayfa 32, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=32:35&v_meclis=1&v_donem=11_yasama_yili=&v_cilt=8&v_birlesim=050, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2022.

TBMM Resmi İnternet Sayfası, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri", Cilt 2 (22 Nisan 1950-20 Kasım 1961)" Cilt:2, Hazırlayanlar: İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, Ekim 2013 https://www5.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/_cilt_2.pdf, Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2022.

Extended Abstract

Diplomacy is a policy method applied by countries in foreign policy. Diplomacy, which is seen as one of the sub-disciplines of international relations, is the determining factor in foreign relations. The Ministry of Foreign Affairs and the bureaucracy are responsible for the establishment and execution of diplomacy with its specialized institutional features. The Ministries of Foreign Affairs are also the institutions that play a primary role in the execution of the foreign policies of the countries and have an important place in the institutional order of the states. While making and implementing foreign policy decisions, the process is analyzed with various approaches. In the decision-making process approach in foreign policy, various attitudes and behaviors related to a country's foreign policy can also play a role in the process, in addition to their executive duties. Multidimensionally, the intertwined elements of the foreign policy-making process work together and can make decisions. Diplomats who carry out diplomacy in the Ministry of Foreign Affairs and are effective in the decision-making process during the foreign policy analysis process should have many qualifications. While the personality traits of leaders cause individuals to behave in a certain way in the decision-making process in foreign policy, the intellectual and cognitive capacity of the leader and their ability to use, analyze and transform the information into concrete policies have a certain effect on foreign policy as well. Margaret Hermann's leadership styles provide important analysis on the subject. Among the conceptualizations that Hermann put forward in his approach to leadership styles, two types are noteworthy. These are Strategic leader and Charismatic leader types assessment. These are Strategic leader and Charismatic leader types assessment. According to Hermann, a strategic leader is a worldview in which a person controls events with his belief in his own ability, and leaders perceive some degree of control over events. Leaders who believe they can influence what is happening in the world are often more involved and active in the policy ma-

gost

king process. In the type of charismatic leader, which is included in the classification made by Hermann according to impulses, the leader who is in the middle of the continuum is engaged in the problem when it is suitable for the current situation. Challenging limitations and open to knowledge, the leader focuses on relationships in order to mobilize others. Cyprus was one of the issues that Fatin Rüştü Zorlu dealt with the most as a diplomat and as a Minister of Foreign Affairs. Cyprus has an important place in Turkey's foreign policy, both geopolitically and demographically. Zorlu first made the whole world accept Turkey's policy regarding Cyprus with his team at the London Conference. Afterwards, he focused on the problem by following international and local developments carefully, by showing his charismatic leadership with the right moves and decision at the right time. With his charismatic leadership during and after the negotiations at the UN towards the end of 1958, he pioneered the signing of the 1959 Cyprus Treaties. With the Cyprus Treaties, the Turkish Cypriot people became one of the sovereign and equal basic elements of the founding and equal Republic of Cyprus on the Island. In this respect, it has provided both local support for the existence and security of the Turkish Cypriots on the Island, and has made efforts to solve the problem on a common ground with the parties for the security of Turkey by analyzing international developments. Fatin Rüştü Zorlu, as a career-trained diplomat in diplomacy, has been a determining factor in many issues with his role as Minister of Foreign Affairs, which he actively carried out during the DP governments. One of the most important issues on which Zorlu was decisive during his ministry is Cyprus. With the island's entry into Turkey's foreign policy agenda following international and local developments after 1950, Zorlu has been a determinant in the decision-making process at the Leadership level in this regard.

gazi

Akademik
Bakış

161

Cilt 17

Sayı 33

Kış 2023